

4-6 YAŞ KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİ KİTAPLARININ GELİŞİM PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

THE EVALUATION OF QURAN COURSE EDUCATION BOOKS FOR 4-6 YEARS IN TERMS OF DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY

Suzan YILDIRIM¹

Öz

Okul öncesi dönemde çocuğun psikolojik gelişimine uygun bir şekilde 4-6 yaş Kur'an kurslarında masallar ve oyunlarla verilen din ve değerler eğitimi önemlidir. Bu çalışmada, Diyanet İşleri Başkanlığı'na (DİB) bağlı olarak il müftülükleri bünyesinde açılan, 4-6 yaş Kur'an Kursu Öğretici Kitapları 1 ve 2 içerisinde yer alan konular, çocuk gelişim psikolojisi açısından incelenmiştir. Çalışma, bütüncül tekli durum desenli nitel bir araştırmadır. Veri toplama basılı dokümanlar üzerinden yapılmış ve bu dokümanlar betimlenmiştir. İncelenen dokümanlarda; Kur'an Kursları Öğretici 1. Kitapta "Allah Bizi Duyuyor, Peygamberimizin Çocuklara Sevgisi, Sahabenin İkrâmı, Sadaka, Şeftali Ağacı Hikâyesi" ve 2. Kitapta "Zeytin Yağlı Pırasa" başlıklı bölümlerde yanlış anlamaya müsait olacak ifadeler yer almaktadır. Bayram namazlarının anlatıldığı bölüm ise cinsiyetçi bir bakış ile sunulmuştur. İkinci kitapta hikâyeler daha uzun, görsel daha azdır. Ayrıca, her iki kitapta "Vedûd, Hâlık, mucize, vefat etti, ölüm vs." gibi soyut kavramlar geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Gelişim Psikolojisi, Çocuk Psikolojisi, 4-6 Yaş Çocuk Kur'an Kursu, Masal, Hikâye.

Abstract

The four-six-year-old period is the stage in which the development of religious feelings and curiosity about religious issues are most intense in children. In this period, the religious education or values education that the child receives affects his/her religiosity and moral development in the future. Therefore, religious and values education given with fairy tales and games in the Quran Courses for the ages of 4-6, in accordance with the psychological development of the child, is important. In this study, the subjects included in the 4-6-year-old Quran Courses Tutorial Books 1 and 2 opened within the body of the Provincial Mufti under the Presidency of Religious Affairs (PRA) were examined in terms of child developmental psychology. The study is a holistic single-case qualitative research. Data collection were done on printed documents and these documents were described. In the article, after the development features are briefly explained, the evaluation of the documents is given. In the reviewed documents; in the Quran Courses Tutorial 1st Book, "Allah Hears Us, Our Prophet's Love for Children, Companions' Treats, Charity, The Peach Tree Story" and in the 2nd Book, "Leeks with Olive Oil", there are statements that are misleading and prone to misunderstanding. In the same book, the stories are longer and the visuals are less. In both books (1-2) abstract concepts such as "wadud, khaliq, miracle, passed away, death etc." are mentioned. All studies related to Quran Courses for the ages of 4-6 have been carried out in the field of religious education. This is the first study in the field in terms of the psychology of religion, based on developmental psychology.

Keywords: Psychology of Religion, Developmental Psychology, Child Psychology, 4-6 Years- Old Quran Course, Tales, Story.

1. Dr. Öğretim Üyesi, Ahi Evran Üniversitesi, suzan.yildirim@ahievran.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4703-8965>

Makale Türü **Article Type**
Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Tarihi/Apply Date
13.07.2022

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date
15.08.2022

DOI
10.20875/makusobed.1143487

* 16-17-18 Mayıs 2022 tarihinde Sinop Üniversitesi tarafından organize edilen Uluslararası Çocuk Sempozyumunda sunulan tebliğden üretilmiştir.

Bu makaleye atf yapmak için:

Yıldırım, S. (2022). 4-6 yaş Kur'an kursu öğretici kitaplarının gelişim psikolojisi açısından değerlendirilmesi. *MAKU SOBED*, (36), 95-107. <https://doi.org/10.20875/makusobed.1143487>

EXTENDED SUMMARY

Background

In our country, the Presidency of Religious Affairs (PRA) is one of the leading institutions that teach religious and moral values to children aged 4-6. Religious people want their children to receive religious and values education. Therefore, they send their children to these courses. For this reason, the number of these courses is increasing day by day. For this reason, the content of the books that include religion and values education given in these courses is very important.

Purpose

In the time we live in, children encounter communication tools at a very early age and are under very different influences and even negative influences. For this, religious education in the pre-school period is very valuable and even necessary. The compatibility of this religious education with child developmental psychology is very important. Otherwise, the child's emotions, cognition and spirit world may experience confusion. For this, the books and materials to be prepared for children aged 4-6 should be prepared by a committee of experts.

Method

This study was carried out with a holistic single case design. 4-6 years old Quran Course, which serve under the provincial mufti of the PRA, are discussed. In the study, a document review was made and the "Quran Course Tutorial Book 1 and 2" prepared for course instructors was examined as a document. It is the evaluation and interpretation of the tales, stories and activities in these books from the perspective of the developmental psychology of the 4-6 year old child.

Findings

In the Quran Courses Tutorial 1st Book, "Allah Hears Us, Our Prophet's Love for Children, Companions' Treats, Charity, The Peach Tree Story" and in the 2nd Book, "Leeks with Olive Oil", there are statements that are misleading and prone to misunderstanding. In the same book, the stories are longer and the visuals are less. In both books (1-2) abstract concepts such as "wadud, khaliq, miracle, passed away, death etc." are mentioned. Moreover, there are aphorisms and idioms for example: "Even walking in these shoes was a miracle", "The patient dervish achieved his wish", "I share my secrets with you", "There is no waste in the universe", "Hacı cav cav, pumpkin cooked in water". All studies related to Quran Courses for the ages of 4-6 have been carried out in the field of religious education. This is in the field in terms of the psychology of religion, based on developmental psychology.

Conclusions

In order for the religious and moral values presented to children in the Quran courses aged 4-6 to contribute positively to their future lives, a commission should be formed in the form of a developmental psychologist, a child psychologist, a pedagogue, a religious educator, a religious psychologist, a child psychiatrist, a child writer, an expert in the field of writing stories and fairy tales especially for the age of 4-6, and an education specialist from the PRA. The materials/books to be prepared by this commission will be of higher quality. It is thought that the materials (stories and fairy tales) prepared by this commission will contribute positively to the religious and moral development of children, their ability to learn and use language properly, and their cognitive and emotional worlds.

1. GİRİŞ

İçinde yaşadığımız zaman diliminde, çocuklar iletişim araçları ile oldukça erken yaşlarda karşılaştıklarından, çok farklı etki altında kalabilmektedirler. Psikolojik olarak olumsuz etki altında kaldıkları bile söylenebilir. Bu durum okul öncesi dönemde yapılacak din eğitimi değerli hatta gerekli hale getirmektedir (Oruç, 2021, s. 150). Gelişim psikolojisinde erken (ilk) çocukluk dönemi olan 4-6 yaş, çocuğun bilişsel, sosyal, fiziksel, duygusal gelişiminin yoğun olarak gerçekleştiği önemli bir dönemdir (Şentürk, 2017, ss. 74-80; Yaşar, 2018, s. 11). Bu dönem, dinî duygunun gelişimi ve dinî konulara merakın da en yoğun olduğu çağdır (Hökelekli, 1996, s. 255; Bilici, 2020, s. 47). Çocuğun bilişsel, sosyal ve duygusal olarak bu dönemde aldığı eğitim onun ileri yaşlardaki ahlakını ve kişiliğini büyük ölçüde etkileyeceğinden, 4-6 yaş çocuğuna verilen okul öncesi din eğitimi ya da kazandırılacak ahlaki değerler oldukça önemlidir.

Ülkemizde özellikle 4-6 yaş çocuğuna dinî ve ahlaki değerleri öğreten kurumların başında Diyanet İşleri Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı özel okullar gelmektedir. Bu özel okullar bazı sivil toplum kuruluşları tarafından işletilmektedir.

Bütüncül tek durum deseni ile gerçekleştirilmiş (Yin, 2017, s. 7) bu çalışmada, DİB'e bağlı il müftülükleri bünyesinde hizmet veren 4-6 yaş Kur'an Kursları ele alınmıştır. Bütüncül tek durum deseni, tek bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir okul, bir program vb.) ile oluşur ve kendine özgü durumların çalışılmasında tercih edilen desenlerden biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 73). Çalışmada, doküman incelemesi yapılmış ve uygulama boyutu kapsam dışında bırakılmıştır. Kurslarda verilen dinî ve ahlaki eğitimi kapsayan ve kurs öğretmenleri için hazırlanmış olan "Kur'an Kursları Öğretici Kitabı 1 ve 2" doküman olarak incelenmiştir. Bilindiği gibi doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen durum ve vakıalar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar ve nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile de birlikte kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, ss. 189-190). Analiz ise, 4-6 yaş çocuğunun gelişim psikolojisi perspektifinden bu kitapların içerisinde yer alan masal, hikâye, etkinlik konularının değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır.

4-6 yaş Kur'an Kursu, temelde bir ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkmıştır. Yetişkin kursuna gelen ve gelirken 4-6 yaş grubundaki çocuğunu da yanında getirmek zorunda kalan kadınların, kendisi eğitim alırken çocuğunun da eğitim alması talebi, uygulamanın doğmasına zemin hazırlamıştır. Resmî Gazete'nin 17.09.2011 tarihli ve 28057 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamedeki, madde 15'te "633 sayılı Kanunun Ek 3'üncü maddesi ile geçici 13'üncü maddesinin altıncı fıkrasının son cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır", ifadesi ile yaygın din eğitiminde yaş sınırlandırılması sona ermiştir. Yaş sınırlandırılmasının ortadan kalkması ile "Hizmet Çeşitliliği Projesi" kapsamında 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimine kapı açılmış (DİB, 2011) ve 20.07.2012 tarihli, 81 sayılı onayla yürürlüğe konulan Yönergede belirtilen usul ve esaslar dikkate alınarak "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretimi" içinde, "yaygın din eğitimi almak isteyen küçük çocuklar (4-6 yaş grubu), velisinin muvafakatine bağlı olarak Kur'an kurslarındaki eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlanabilecekleri" şeklinde ifade edilmiştir (DİB, 2012). Böylece Kur'an kurslarında 4-6 Yaş Din Eğitimi Projesi 26 Ocak 2012 tarihinde başlatılmıştır. 2013-2014 eğitim-öğretim yılında uygulama 10 pilot ilde (DİB, 2013) devam etmiş, vatandaşın yoğun istek ve talepleri doğrultusunda 2014-2015 öğretim yılından itibaren tüm ülke müftülükleri bünyesinde yayılmıştır.

4-6 yaş Kur'an Kursları baz alınarak yapılan literatür taramasında konuya dair, 17 yüksek lisans tezi ve 16 makale tespit edilebilmiştir. Sempozyumlarda verilen tebliğler bu rakamlara dâhil değildir. Bu çalışmalar yıllara göre şöyledir: 2015 yılında 3, 2016 ve 2017 yıllarında 1, 2018 yılında 2, 2019 yılında 12, 2020 yılında 9, 2021 yılında 5 çalışma yapılmıştır. Yazılan makalelerde; 4-6 yaş Kur'an Kurslarının, öğretmenlerin öğretim yöntemleri yönünden yeterlik algıları, eğitim yeterlikleri ve kurslarla ilgili görüşleri, bu kurslarda din eğitimi (Yüksel, 2021; Üzümcü ve Çınar, 2020; Genç, 2019), Bayburt ili örneği üzerinden yapılan "ebeveyn memnuniyeti" (Demir ve Camadan, 2019), eğitim öğretim faaliyetleri ve problemleri (Aybey, 2019), bu kurslarda mahremiyet eğitimi (Diler, 2020), öğretim programlarının dinî gelişim kuramları açısından incelenmesi (Tosun ve Çapçioğlu, 2015) gibi konular ele alınıp olumlu ve eksik yönler dile getirilmiştir. 4-6 yaş Kur'an Kursları üzerine yapılan bütün makale ve tez çalışmaları eğitim bilimleri alanında, din eğitimi bilim dalındadır. Temel İslam Bilimleri Kelam Bilim dalında da bir tez yapılmıştır. Bu çalışma ise; psikoloji temel alınarak 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretim materyalleri içinde yer alan masal, hikâye ve etkinliklerin çocuk gelişim psikolojisi açısından değerlendirilmesinin yapıldığı ilk çalışmadır.

Araştırma, sonuç ve öneriler bölümü hariç iki kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde gelişim psikolojisi kapsamında 4-6 yaş grubu çocukların psikolojik özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, öğretici

kitapları 1 ve 2 içerisinde hikâye, masal ve etkinlik olarak yer alan veriler değerlendirilmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında ise inceleme ve değerlendirme kapsamında önerilerde bulunulmuştur.

2. GELİŞİM PSİKOLOJİSİ KAPSAMINDA 4-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN PSİKOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Gelişim psikolojisi, insanın yaşam boyunca geçirdiği değişimlerin betimlenmesi, açıklanması ve aynı zamanda insanlar arasındaki değişim, benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması ile ilgilenir. Bu kapsamda gelişim, organizmanın döllenmeden başlayarak bedensel, bilişsel, dil, duygusal, sosyal yönden, belli şartları olan en son aşamaya ulaşmaya kadar sürekli ilerleme kaydeden değişimdir (Senemoğlu, 2020, s. 3). Gelişim psikologları, gelişimi tasvir ederken birtakım gelişim normlarıyla ilgilenirler ve gelişim süreçlerini açıklamaya çalışırlar. Gelişimin neden belirli bir yönde ilerlediğini ve gelişim sürecinde bireylerin neden birbirlerinden farklılaştığını bulmaya çalışırlar (Onur, 2008, s. 149). Gelişimin bireylere göre farklılık göstermesinde kalıtım ve çevresel faktörler oldukça etkilidir (Gerrig ve Zimbardo, 2014, s. 298). Kalıtım; kişilik, fiziksel büyüme, zihinsel gelişim ve sosyal etkileşimler üzerinde genetik özelliklerin etkisidir. Çevre ise; tüm kalıtım özellikleriyle beraber, fiziksel çevre, ebeveynlik biçimleri, ekonomik faktörler, eğitim gibi etkenlerdir (Ciccarelli ve White, 2019, ss. 282-283). Kalıtım ve çevre her bir organizmanın gelişimini farklı etkilese de yaşa bağlı olarak tüm organizmalarda birtakım özellikler benzerlik gösterir. Benzerlik gösteren bu ortak nitelikler, gelişim psikolojisinde evre ya da dönem kavramı ile açıklanır. 4-6 yaş ise, gelişim psikolojisinde, ilk (erken) çocukluk dönemi olarak isimlendirilmiştir. Alan-yazında bu dönem ayrı ayrı yaş bazında değil, genel özellikler kapsamında açıklanmaktadır. İlk çocukluk evresinde gelişim psikolojisi özellikleri; Psikomotor ve fiziksel gelişim, sosyal ve duygusal gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişimi, dinî ve ahlaki gelişim şeklinde gruplandırılır. Burada 4-6 yaş gelişim özellikleri kısaca açıklanacaktır.

2.1. Psikomotor ve Fiziksel Gelişim

İlk çocukluk döneminde boy, kas kütlesi ve ağırlıkta sabit bir artış olur. Bu dönemde çocuklar ayaklarını bitiştirerek zıplama, ip atlama, duruş değiştirme, düz yürüme, bir kabı taşıma, top atıp tutma, basit müzik aletlerini çalma, ritim tutmayı yapabilir. Kısaca hareketlerinin koordinasyonları düzgündür (Yavuzer, 2013, ss. 201-231); ayakkabılarını bağlayabilir, verilen basit şekilleri makasla kesebilir. Oyun hamuru ile değişik şekiller yapabilir. Sıvıları bir kaptan başka bir kaba boşaltabilir. Kendi kendine yemek yiyebilir, bağırsız ve düğmesiz giysileri yardımsız giyebilir. Giysilerindeki iri düğmeleri ilikler ve çözer. Giysilerin önünü ve arkasını ayırt edebilir. Kendine ait eşyaları toplar ve ihtiyaç duyduğunda kendi başına tuvalete gidebilir. Hava şartlarına uygun giysiler seçer. Dizlerini bükmeden parmak uçlarına dokunabilir. Kare ve üçgen çizebilir, saç taramak, yıkanmak konusunda iyice ustalaşır ve ellerini yüzünü yardımsız yıkar (Aytekin, 2016, s. 69). Her basamağı bir adım atarak merdivenleri iner-çıkarmak, ince motor hareketlerden boncuk dizebilir ancak 4. yaşta iğneden ipi geçiremez ama 6. yaşta iğneden ipi geçirebilir. Kalem olgun bir şekilde tutar ancak yazarken ve çizerken konsantre olamaz (Bee ve Body, 2020, ss. 218-219). Günlük işlerde sorumluluk alabilir. Örneğin sofrayı kurmak gibi ev işlerinde yardımcı olabilir ve sofrayı kurallarına uyar (Cole ve Morgan, 1985, s. 198). Özellikle 6 yaşında iki tekerlekli bisiklete binebilir, bir nesneye ulaşırken baş, beden ve kollarını eş güdümlü olarak çalıştırabilir (Ulusoy, 2020, s. 30).

2.2. Sosyal ve Duygusal Gelişim

Sosyal ve duygusal gelişim, alan-yazında psiko-sosyal gelişim ya da kişilik gelişimi olarak yer almaktadır. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi; duygusal, bilişsel ve bedensel gelişimine paralel olarak gelişir. Sosyal ve duygusal gelişim çocuğun hem kendini ifade edebilmesi hem de duygularını kontrol edebilmesi böylece kendi ve çevresi ile uyumlu ilişkiler içinde olmasıdır (Aytar, 2020, s. 98). Bu dönem çocukları, özellikle dönemin başında düş ile gerçeği birbirine karıştırır ya da düş dünyası çocuğun dünyasına egemen olur. Ancak dönemin sonunda gerçek ile hayal olanı birbirinden ayırır (Yavuzer, 2013, s. 209). Hayal dünyasının genişliğinden dolayı hayali canlandırmalar yapar (Ciccarelli ve White, 2019, s. 295; Piaget, 2020, ss. 54-55). Bu dönemde çocukların her şeye karşı ilgi ve merakı artar, çok soru sorar, yetişkinleri taklit eder veya örnek alır, kendisi ile ilgili sorulara uygun cevaplar verebilir (Şentürk, 2017, ss. 74-80). Övülmekten ve yetişkinleri memnun etmekten hoşlandığı gibi argo kelimeleri kullanmaktan da hoşlanır. Yaptığı işin görülüp beğenilmesi hoşuna gider. Her şey için izin istemeyi öğrendiği gibi bir sorun olunca yardım istemeyi de bilir (Cirinlioğlu, 2020, ss. 140-146). Kendinden küçüklere karşı yardım etmeye karşı isteklidir. Resim ve müzikle

ilgilenmek hoşuna gider (Demircioğlu, 2016, ss. 176-177). Çok oyun oynar ve grup oyunlarına katılır. Grup oyunlarında cinsiyet ayrımı gözetir (Babaroğlu, 2016, ss. 111-112). Özellikle dört ile altı yaş arası çocuğun sosyalleşmesinde oyun önemli bir etmendir (Altinköprü, 2016, s. 82). Çünkü çocuk oyun ile yardımlaşma, paylaşma, başkalarının hakkına saygı ve kurallara uyma gibi toplumsal gelişim yeteneklerini kazanır (Çapan, 2021, s. 109). Bu dönemde çocuklar temel duyguların sebeplerini ve sonuçlarını ifade edebilirler. Örneğin öfkelerini sözel olarak belirtirken, saldırgan duyguları azalır, kısaca duyguları kontrol etmeyi öğrenirler (Crowley, 2020, ss. 156-157).

2.3. Bilişsel Gelişim

Biliş, edinilen bilgileri işleme ve kullanmaya izin veren sistematik düşünme ve zihinsel becerileri ifade etmek için kullanılır. Bu terim bilgiyi, belleği, akıl yürütmeyi, sorun çözmeyi, kavramları ve düşünmeyi kısaca dünyayı öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetleri kapsar (Crowley, 2020, s. 77). 4-6 yaş, bilişsel kuramcılardan Piaget'in işlem öncesi dönemine tekabül eder. Bu dönemde çocuklar henüz üst düzeyde sınıflama yapamazlar. Örneğin, nesnelere biçim ve renklerine göre sınıflayabilirler ancak ilişkilerinin tam olarak farkında değildirler (Senemoğlu, 2020, s. 45). Bu evrede "Neden, Niçin ve Nasıl?" gibi ayrıntı isteyen sorular sorar (Yörükoğlu, 1998, s. 60; Yavuzer, 2013, s. 221) hatta o kadar çok soru sorar ki, "bu sebeple bu çağa "soru çağı" da denmiştir (Şentürk, 2017, s. 79). Çocuğun bu sorularına onun anlayışına uygun cevap vermek de kişilik gelişimini olumlu yönde etkiler (Yavuzer, 2012, s. 107). Bu dönemde nesnelere başka şeylerin simgesi gibi kullanılır. Örneğin bir değneğe binip onu araba gibi ya da eline geçen yuvarlak nesneyi direksiyon gibi kullanır (Wadsworth, 2015, s. 58). Bilişsel gelişime paralel olarak dil gelişiminde kelime sayısı artar "mış gibi" oyunlar da görülmeye başlar (Bee ve Body, 2020, s. 325). Kendince akıl yürütme becerisi vardır. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi de animistik düşünce yani cansız bir nesneyi canlı gibi algılamadır (Şahin, 2016, ss. 102-108). Benmerkezci olduklarından durumları sadece kendi bakış açılarından görebilir ve diğer bakış açılarını düşünemezler. Okul öncesinde egosantrik düşünce azalır. Bu dönemin bir diğer özelliği ise geri döndürememe ya da Piaget'in korunum deneyidir. Çocukların nesnelere fiziksel görünümündeki değişikliklerine rağmen bir nesnenin ya da maddenin belirli yönlerinin aynı kalacağını kavrayamamaları korunum deneyi içinde açıklanır. Örneğin dar bir bardaktan geniş bir bardağa dökülen suyun miktarının aynı olduğunu anlayamazlar (Wadsworth, 2015; ss. 66-77; Piaget, 2019, ss. 158-170; Crowley, 2020, s. 81). Eğlenceli ve abartılı hikâyelerden hoşlanırlar. Gerçek olanla hayal ürününü zaman zaman karıştırarak anlatırlar (Yavuzer, 2013, s. 209). Bu evrede cinsiyet farklarını ve kendi cinsinin ahlakını öğrenirler (Baymur, 2017, s. 64). Öyle ki üç, üç buçuk yaş civarında kız, erkek ayrılığını anlarlar hatta kendilerinin kız ya da erkek olduğunu bilirler. Bu dönemde soru ve davranışlarıyla cinsel konulara ilgilerini belli ederler. Özellikle okul öncesi dönemde cinsel konulara gösterilen ilgi yoğundur. Cinsiyet kimliği, çocuğun kendisini erkek ya da kadın olarak fark edip, benliğini erkek ya da kız olarak etiketlemesidir. Bu da yaklaşık 5 yaşında gelişir. Çocuk gerek giyim kuşam gerekse davranış biçimi açısından cinsel kimliğine uygun olarak yetiştirilirse, cinsel kimliğini benimser (Dodson, 1995, ss. 171-184; Babaroğlu, 2016, s. 14; Cirhinlioğlu, 2020, s. 148).

2.4. Dil Gelişimi

Bebekler dünyaya geldiği zaman şayet beynin sol yarım küresi hasarlı değilse ve işitsel sistemlerinde bir problem yoksa konuşma kapasitesine sahip olmasalar bile dilin önemli öncüllerinden olan temel algı ve iletişim becerilerine sahiptirler (Crowley, 2020, s. 196). Beynin sol yarım küresinin bebeklik döneminde dil için özelleştiği görülmekte ve bu özelleşme yaşla beraber artmaktadır (Morris, 2002, s. 61). Çocuklarda dil gelişimi, Piaget'e göre, bilişsel gelişime paralel ilerler, benmerkezci konuşma ve sosyal konuşma şeklinde iki tür konuşma ortaya çıkar ve başlangıçta çocuk taklit ile tek cümlelik kelimeleri kullanır. Dil yeterliliği normal ve sosyal etkileşim ile daha hızlı gelişir (Wadsworth, 2015, s. 65). Bu yaşta (4-6) çocuk dilbilgisi kurallarını kullanabilir ve tanıdık kelimeler varsa duyduğunu anlayabilir. Dili anlama, kelimeleri telaffuz etme, sözcük dağarcığı inşa etme, sözcükleri cümle içine yerleştirme ve tahmin etme özelliklerini kazanır. 4 yaşında, normal bir çocuk konuşma dilini yapılandırmış olur. Ancak bu dönemde düşüncesi benmerkezci olduğundan, çocuğun dili ve davranışı hala benmerkezcidir. Benmerkezci konuşma 6 yaşından sonra kaybolur ve sosyal konuşma ağırlık kazanır (Wadsworth, 2015, ss. 60-66; Cirhinlioğlu, 2020, ss. 49-56). Çocuk 6 yaşına kadar pasif ve koşullu cümleleri kullanamaz, 6 yaş ve sonrasında bu cümleleri kullanmaya başlar (Senemoğlu, 2020, s. 47). Çocukların konuşma dilini öğrenirken fonoloji, anlambilim, söz dizimi becerilerini geliştirmek için seviyelerine uygun hikâye kitapları okumak oldukça önemlidir (Crowley, 2020, s. 199). Her gelişim alanında olduğu gibi dil gelişiminde de çeşitli kuramlar vardır. Her ne kadar dil gelişim kuramları hakkında detaylı bilgi

verilmemiş olsa da çocuk doğduğu andan itibaren onunla konuşarak, kitaplar, masallar okuyarak, farklı ortamlarda farklı uyarıcıları isimlendirerek çocuğun kelime hazinesi geliştirilir. Bol resimli kitaplarla hikâye anlatımı, onların dil gelişimini hızlandırır (Çapan, 2021, s. 105).

2.5. Dinî ve Ahlaki Gelişim

Vergote (1978, s. 317), çocuğun içinde büyüdüğü ailenin ve yetiştiği kültürün, onun dinî ve ahlaki gelişimini etkileyen ilk faktörler olduğunu belirtmektedir. Ailenin veya çevrenin ilk etken olduğu farklı uzmanlar tarafından kabul edilse de Bovet (1958, s. 136) çocukta kendiliğinden olan bir din duygusunun varlığından bahsetmektedir. Bu sebeple o, dinî duyguya kaynaklık eden duyguları; sevgi, korku, bağlanma (Bovet, 1958, ss. 21-42) şeklinde açıklamıştır. Dinî duygu pek çok duygu ile ilişkilendirilebilir, örneğin; bağlanma, sevgi, saygı, tevekkül, ümit, korku, sığınma, emniyet, korunma, dayanma, hayranlık, şükretme gibi duygulardır. Bundan dolayı bu duyguların bir veya ikisi ya da hepsi dinî duygunun oluşmasında ayrı ayrı rol oynar (Pazarlı, 1968, ss. 74-78; Karaca, 2011, s. 162; Yavuz, 2012, s. 26; İçmeli, 2013, s. 70). Bu duygular üzerinden özellikle sevgi, bağlanma ve güven duyguları ile Allah inancı verilse de bu dönem çocuklarında din konusundaki düşünceler somut olay ve nesnelere bağlıdır. Çünkü Piaget (2-7) işlem öncesi döneminde çocuğun zihinsel gelişiminde hayal gücünün gelişiminin önemine dikkat çeker ve çocuk soyut varlıkları insani özelliklerle açıklamaya çalışır (Yavuz, 2012, s. 31, s. 122; Santrock, 2018, s. 217). Bu dönemde din konusunda her şey somut algılandığından, çocuk kendisi ile ilgilenenlerin, bakıcıların ya da anne-babanın tutumuna göre şekillenir. Bundan dolayı din konusunda bilgi verenlerin şefkat, merhamet, sevgi ve iyi kalplilik ile yaklaşımı, çocuğun fikirlerini olumlu etkiler (Jersild, 1979, ss. 609-613; Peker, 2003, s. 168). Bu evrede çocuklar bütün öğrenmelere açık olduğu için dinî konuları da öğrenmeye istek duyarlar ve çok soru sorarlar (Hökelekli; 1996, s. 256; Oruç, 2010, s. 91; 2021, s. 153). Ahlak bir kişinin neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair düşünce ve inançları olarak tanımlanabilir. Ahlakın üç yönü vardır. Bilişsel, davranışsal ve duygusaldır. Bilişsel boyut yapılması ve yapılmaması gerekenler konusunda akıl yürütme, davranışsal boyut akıl yürütme sonucunda eyleme geçme, duygusal boyut ise düşünce ve davranışlara karşı hissedilenlerdir (Bee ve Body, 2020, ss. 669-674). Çocuklarda ahlak gelişimini inceleyen en önemli iki teoriden biri Piaget'in diğeri Kohlberg'in kuramıdır. Piaget çocukların oyunlarını gözlemleyerek, Kohlberg ise ikilemleri sorularla nasıl davranacaklarının cevabı ve yorumları üzerinden kuramlarını oluşturmuşlardır (Senemoğlu, 2020, s. 68). Piaget, çocukta ahlak oluşumunun bilişsel gelişime paralel ilerlediğini kabul eder. Ona göre 2-6 yaş arası çocuklarda kural yoktur ama kuralların farkındadırlar. Çocuklar kuralların ne amaçla konulduğunu ve neden izlemeleri gerektiğini anlayamazlar, saygı duymayı ve diğer ahlak kurallarını yetişkinlerden öğrenirler (Piaget, 2015, s. 11). Kohlberg ahlak gelişimini üç düzey ve altı aşamalı şekilde oluşturmuştur. 4-6 yaş çocuğu, Kohlberg'in ahlak kuramında gelenek öncesi düzey içerisinde yer alır ve çocuk otoriteye uyar, cezadan kaçınır, bu dönemin çocuklarında haz ve elem ahlaki ağırlıklı hissedilir (Çinemre, 2020, s. 22). Çocuk açısından haz veren, doyum sağlayan, güven kazandıran her şey iyi ve doğru; acı veren, rahatsız eden, güvensizlik uyandıran her şey kötü ve yanlıştır. Çocuğun bu çağ içindeki ahlak kavramına, haz-elem ahlakı da denilebilir (Bee ve Body, 2020, ss. 676-677).

3. 4-6 YAŞ KUR'AN KURSLARI ÖĞRETİCİ KİTAPLARINDA (1-2) HİKÂYE, MASAL VE ETKİNLİKLER

Bu çalışmada, Kur'an Kursları Öğretici Kitapları 1-2, 2021 yılı 10. baskısı içerisinde etkinlik olarak yer alan hikâye, masal ve bazı faaliyetleri oluşturan yazılı metinler incelenmiştir. İnceleme konusu olan kitapların içeriği şu şekildedir: Öğretici kitabı 1; sunuş ile başlar ve 4-6 yaş çocuklarda gelişim özellikleri ve eğitimlerinde dikkat edilmesi gereken ilkeler, okul öncesi din eğitimi ve tarihsel süreci, 4-6 yaş çocukların din eğitimi, programda görev alacak öğreticilerin dikkat edeceği hususlar ve 4-6 yaş grubu çocukların kursa uyum süreci başlıkları ile öğreticiler için hazırlanmış bilgilendirici nitelikli yazılardan oluşur. Bu bölümde görüşlerine yer verilen uzmanların iki tanesi din eğitimcisi, bir tanesi pedagoğdur. Birinci kitabın içinde ilk hafta yapılacak uyum süreci etkinlikleri dışında 9 ünite yer almaktadır. Bu üniteler; Dua, Şükür ve Özür dileme, Sevgi ve Merhamet, Saygı, Sorumluluk, Yardımlaşma, Sabır, İyilik, Doğruluk ve Dürüstlük, Adalet şeklinde ahlaki değerler başlığından oluşmaktadır. Her ünite içerisinde ağırlıklı olarak soru-cevap tekniği kullanılarak yapılacak faaliyetler; sanat etkinliği, anlatım, ezber, uygulamalı eğitim, drama, eğitsel oyun, örnek olay incelemesi şeklinde yer almaktadır. Birinci kitapta toplam; sanat etkinliği (25), anlatım (54), ezber (9), uygulamalı eğitim (8), drama (22), eğitsel oyun (11), örnek olay incelemesi (4) şeklinde, eğitim-öğretim süresi boyunca 133 etkinlik yer almaktadır.

Öğretici kitabı 2 de; öğretici kitabı 1 gibi sunuş ile başlar ve 4-6 yaş çocuklarda gelişim özellikleri ve eğitimlerinde dikkat edilmesi gereken ilkeler, okul öncesi din eğitimi ve tarihsel süreci, 4-6 yaş çocukların din eğitimi, programda görev alacak öğreticilerin dikkat edeceği hususlar ve 4-6 yaş grubu çocukların kursa uyum süreci başlıkları ile öğreticiler için hazırlanmış bilgilendirici nitelikli yazılar şeklinde, birinci kitaptakilerin aynısı tekrar edilir. Hatta bir pedagoğ ve iki din eğitimcisinin bilgilendirici yazıları da aynen ikinci kitaba da alınmıştır. Oysa ikinci kitap için farklı isimlerdeki uzmanlardan istifade edilip, çocuk psikoloğu ve gelişim psikoloğu gibi uzmanların da görüşlerine yer verilebilirdi. İkinci kitapta da 9 ünite vardır. Bunlar; Allah'ı seviyorum, peygamberimi seviyorum, kitabımı seviyorum, insanları seviyorum, kâinatı seviyorum, dinimi seviyorum, dinî mekânlarımızı seviyorum, vatanımı seviyorum, bayramlarımızı seviyorum başlıkları ile yer alır. Bu ünitelerin içerisinde anlatım ve soru-cevap tekniği kullanılarak; anlatım (46), uygulamalı eğitim (6), drama (dramatisasyon) (29), eğitsel oyun (10), sanat etkinliği (23), ezber (8), örnek olay incelemesi (1), örnek resim incelemesi (1), gezi-gözlem (1) ve sunum (1) olmak üzere toplam 126 etkinlik yer almaktadır. 4-6 yaş çocuk psikolojisi perspektifinden dokümanların incelenmesi sonucunda elde edilen ve dikkat çeken veriler şunlardır:

Kur'an Kursları Öğretici Kitabı 1 içinde yer alan; "Allah Bizi Duyuyor" başlıklı drama olarak geçen etkinlikte "bir şey istiyorsak onun için dua ettiğimizde Allah bizi hep duyar. Her zaman onu andığımız ve hep ondan istediğimiz için de bizleri çok sever" (2021, s. 54) ifadesi yanlış anlaşılmaya müsaittir. Oruç (2021, s. 165) pedagojik ve dinî kaynaklarda bu şekildeki sunumların çocuklarda olumsuz pek çok davranışın kaynağı olabileceğini ifade etmektedir. Örneğin çocuğun "ben Allah'tan hep bisiklet, çikolata, şeker, vs. istiyorum ama vermiyor, acaba beni sevmiyor mu?" şeklinde düşünmesine yol açabilir. Bu düşünce çocukta olumsuz Tanrı inancı oluşmasına yol açabileceğinden, ifadelerin 4-6 yaş çocuğunun bilişsel ve hayal dünyası dikkate alınarak düzenlenmesi gerekir.

Öğretici Kitabı 1 içinde yer alan; "Sevgi ve Merhamet" başlığı altında "İslam Dini Sevgi Dini" şiiirinin yer aldığı bölümde "öğretici çocuklara sevdikleri şeylerin resimlerini çizmelerini söyler" (2021, s. 77) ifadesi problemlidir, çünkü 4-6 yaş çocuğundan sevdiği bir nesnenin resmini çizmesini istemek uygun değildir. Bu durum 5 ve 6 yaş için belki mümkün olabilir ancak 4 yaş çocuğu için sevdiği cisimleri çizmek zordur. Örneğin üçgen ve dörtgen gibi objeleri bakarak çizerken bile oldukça zorlanırlar, dahası önlerine konulan kâğıt ve makasla gösterilen şekilleri kesmekte bile başarılı olamamaktadırlar (Kasten, 2013, s. 33). Aslında bu yaşlardaki çocuklardan bazı nesnelere önlerine konularak, boyaması istenebilir. Çünkü bu dönemin başlarında çocukların kalem kullanması karalama anlamına gelir (Wadsworth, 2015, s. 58). Çocuklara bazı nesnelere resimleri bulunan dokümanlar verilerek "bunların içinden sevdiğiniz resimleri boyayın" şeklinde bir talep, çocukların psiko-motor gelişim seviyesine de uygun bir etkinlik olur (Bee ve Body, 2020, s. 217). Aynı kitabın "Peygamberimizin Çocuklara Olan Sevgisi" (2021, s. 78) ile ilgili etkinlikte ise "küçük kızlar beni seviyor musunuz?" sorusu sadece kızlara hitap edilen bir cümle olup, erkek çocukların "acaba peygamber erkek çocukları sevmiyor mu?" şeklinde düşünmesine kapı açabilir. 4 yaşındaki bir çocuk bunu fark etmese de 5-6 yaş erkek çocukları bunu düşünebilir. Masal ve hikâyelerin, çocuklara kendi ve diğerlerinin duygularını tanımada hayali bir durum sunarak duygu durum düzenlemesinin gelişimini sağlar. Aksi halde duygu durum düzenlemesindeki eksiklik ise bireyin idare edemediği, üstesinden gelemediği ve anlam veremediği yani tanıyamadığı duygular girdabında savrulmasına (Duman, 2018, s. 1081) neden olabilir. Bu ifade de kız ve erkek ayrımı yapmadan "Çocuklar beni seviyor musunuz?" şekline getirilebilir.

Öğretici Kitabı 1 içinde yer alan; "Sahabenin İkrâmı" okuma metninde "İmbayı söndürüp yemek yiyor gibi yapalım, dedi. Beraber oturup yemeğe başladılar. Onlar yemek yemiyordu. Adam hiçbir şeyin farkına varmadan güzelce karnını doyurdu ve teşekkür etti" (2021, s. 245) ifadesi de problemlidir. Çünkü yemeği karanlıkta mı yediler? İmbaları söndürüp, karanlıkta yemek yenir mi? Çocuğun kafasında böyle bazı sorularla bir aldatmaca varmış imajı oluşabilir. Yapmadığın halde yapıyormuş gibi davranabilirsin şeklinde bir anlayış ortaya çıkmış olabilir ve bu açıdan, ifade çocuğun ikiyüzlü davranmasına ya da yalan konuşmasına yol açabilecek bir söylemdir. Hikâye ve masallar çocukların ahlak duygusunu geliştirmeye, eğitmeye yardım eder (Kantarcioglu, 1991, s. 34). Çocuklara servis edilen hikâye ve masalların hem içeriğinin tezat oluşturmayacak şekilde sunulması hem dilinin karmaşık ve soyut kavramlardan arındırılması verilmesi istenen mesajın doğru anlaşılmasına yardımcı olur. Aksi halde çocuk anlaşılmasız ve çelişkili bir mesajla karşı karşıya kalmış olur.

Öğretici Kitabı 1 içinde yer alan; "Şeftali Ağacı Hikâyesinde" (2021, s. 280) "Yüce Allah insanı kusursuz yaratmıştır. Örneğin, muhteşem bir vücut yapısına sahibiz, Rabbimiz vücudumuzun kontrolünü bizlere vermiştir... Konuşmak istediğimiz zaman konuşabiliyoruz... Ellerimizi bacaklarımızı istediğimiz gibi hareket ettirebiliyoruz..." ifadeleri, şayet kursta engelli bir çocuk varsa ya da çocuğun evde veya sevdiği kişiler

arasında engelli bir yakını bulunuyorsa yukarıdaki ifadelerin çocuğun duygu dünyasında nasıl bir karşılığı olur? Çocukta olumsuz Tanrı tasavvuru oluşturmayacak şekilde, onun hayal gücü ve merakı doğru anlama ve yönlendirme ile örneklendirilebilir (Köylü ve Oruç, 2020, s. 63).

Aynı kitabın “Sorumu cevapla oyunu” (2021, s. 295) bölümünde: 81, 82, 83, 84 numaralı ekler yoktur. Bu bölümde ekleri oluşturmak, kurslarda görevli hocaların bu alandaki yeterliliğine bırakılmış gibidir.

Kur’an Kursları Öğretici Kitabı 2’de; “Peygamberimin Ailesini Tanıyorum” (2021, s. 116) bölümünde 3 defa “vefat etmiştir” cümlesi ve “Babası Abdullah’ın ölümünden sonra...” olmak üzere dört defa “ölüm” denilen soyut kavram geçmektedir. Bu dönemdeki çocukların çok fazla soru sordukları dikkate alındığında, çocuklardan birinin “vefat etmek” nedir? Şeklindeki sorusu karşısında, ölüm gibi soyut bir kavramın açıklanması gerekebilir. Çünkü bu evredeki çocuklar çok soru sorar (Şentürk, 2017, s. 79), her şeyi merak eden ve her şeyi soran çocuklara doğru, doyurucu, anlaşılır cevaplar verilmelidir. Sorularının yanıtsız kalması veya baştan savma cevaplar verilmesi, çocuğun öğrenme, istek ve eğilimini köreltir (Yavuzer, 2012, s. 107). Ya da ölüm ile ilgili soru soran çocuğun sorusunun geçiştirilmesi, ölümü konuşmaktan kaçınmak çocuğun kafasında karışıklığa ve bu konuda gerçekçi olmayan düşünceler geliştirmesine neden olur (Çöpür, 2019, s. 205). Ayrıca bir derste ‘ölüm’ kavramının bu kadar çok tekrar edilmesi, şayet sınıfta sevdiği yakını kaybeden çocuk varsa, bu çocuk için acının ve kaybetme korkusunun yeniden yaşanmasına neden olma ihtimali vardır. Bundan dolayı vefat ve ölüm kavramının 4, 5 ve 6 yaş çocuğunun bilişsel seviyesine uygun şekilde açıklanması önemlidir (Türküm, 2021, ss. 155-156). Şayet ölüm konusunda soru soran çocuk olursa, ona cevap verebilmek için öğretmenlere yönelik ek bir bilgi gerekli olabilir.

Kur’an Kursları Öğretici Kitabı 2’de; “Zeytinyağlı Pırasa” hikâyesinde (2021, s. 173) pırasa ile havuç sebzelerinin dostluğuna vurgu yapılırken diğer sebzelerden “lahana koca gövdesiyle pırasanın üstüne düşmüş, canını acıtmış”, “patlıcan her şey ‘benim’ diyerek hiçbir şeyi pırasa ile paylaşmamış”, “soğan mızızlanıp hep ağlıyormuş” şeklindeki olumsuz ifadeler, sanki diğer sebzelerin faydasız ve dost değilmiş gibi bir anlatımını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca konunun sonu “çocuklar pırasa ve havuç gibi biz de çok iyi arkadaşlara sahip olmalıyız...” denilerek bitirilmiştir. Bu ifade çocukların zihin dünyasında diğer sebzelere karşı olumsuz bir algıya sebep olabilir. Çocuk lahana ve patlıcan yemeğini “bunlar dost değil” diyerek, yemek istemeyebilir. Oysa konunun sonunda diğer sebzelerin de fayda ve dostluklarından kısaca bahsedilerek, bu olumsuz algı ortadan kaldırılabilir. Çünkü çocuk masalı dinlerken, kendini masal kahramanının yerine koyar ve onun yaşadığı duyguları yaşar. Özdeşim kurduğu kahramanın davranışlarını da kendisine model alarak içselleştirir. Masalın kahraman üzerinden olan ve keyifli anlatım biçimi ile aktarılacak istenen değer veya davranış, çocuğa bu yolla takdim edilir (Duman, 2018, s. 1082). Diğer sebzelerle kavga ortamı şeklindeki bir sunum, çocuğun gerçek dünyasında da farklı anlamalara yol açabilir ve çocuğun diğer sebzelere karşı olumsuz bir tavır takınmasına neden olabilir. Bu sebeple ifadenin uygun bir şekilde düzeltilmesi gerekir.

Kur’an Kursları Öğretici Kitabı 2’de; “Döndüm Kibleye” hikâyesinde (2021, s. 257) “annesi güzel bir bayram kahvaltısı hazırlarken, Ahmet ve babası bayram namazına gitmek için hazırlanıyorlardı” ifadesinde ve “Köyde Bayram Hikâyesi” (2021, s. 359) bölümünde de problemlili ifadeler vardır. Burada sanki kadınlar bayram namazı kılmaz, evde kalır ve kahvaltı hazırlar ya da sofraya hazırlar mesajı verilmiştir. Oysa, Hz. Peygamber’in özel durumda olan kadınları bile bayram tekbirlerine katılmak için mescide davet ettiği (Buhari, İydeyn, 15) kaynaklarda geçmektedir. Öyleyse “isteyen ve uygun olan kadınlar da bayram namazını kılabilir” ya da “tüm aile hep birlikte bayram namazına gidip, dönüşte yine birlikte bayram sofrası hazırlayabilirler” mesajının verilmesi, Hz. Peygamber’in hadislerine de uygundur. Masallar vasıtasıyla çocuğa ileride sahip olacağı dinî ve ahlaki değerler de telkin edilir (Kantarcıoğlu, 1991, s. 37). Örnekte görüldüğü gibi, dinî realiteye aykırı ancak geleneğe uygun bilginin telkini ile çocukta din temelli değil, gelenek temelli bir dinî değer oluşmasına zemin hazırlanmış olur.

Kur’an Kursları Öğretici Kitabı 2’de; “Bayramlar Paylaşınca Güzel” hikâyesinde (2021, s. 347) “bayramlarda dış kirası” veriliyor, şeklinde bir konu işlenmiştir. Oysa “Dış kirası” Ramazan ayında iftar yemeğinde misafirlere özellikle fakirlere verilen bir adettir (DİA, 1994, s. 375). Çocuklara kültürümüzün güzel alışkanlıklarını kazandırmak ve sevdirmek için yanlış bilgi kullanılması, Hz. Peygamber’in, çocuklara yalan söylemenin bile günah (Ebu Davud, Edep, 80) olduğunu vurguladığı hadisi ile çelişir. Bu çağlar çocukların düşünmeden her bilgiyi kabul ettikleri dönemlerdir. Onların bu eğilimi ya da özelliği düşünce gücünü kullanmayacakları anlamına gelmez. Özellikle yaşlılarına oranla erken olgunlaşan çocuklar, fikirleri sorgulama yeterliliği gösterebilirler (Karaca, 2011, s. 164). Din eğitimi verilen bir kurumda Hz. Peygamber’in hadisi göz ardı edilerek, doğru olmayan bilginin çocuklara verilmesi, bu çocukların bilginin doğrusunu öğrendikleri zaman, ikilem yaşamasına neden olabilir. Çünkü ‘dış kirası’ uygulaması “bayramlarda mı

veriliyor?”, “Ramazan’da akşam yemeklerinde (iftarlarda) fakirlere mi veriliyor?” sorgulaması, ikilem yaşayan çocuğun din ve dinî söylemlere karşı mesafeli duruşuna sebep olabilir.

Her iki kitapta da soyut kavramların kullanılması, örneğin; Allah’ın Rahîm ismi (1/ s. 112), Vedûd ismi (1/ s. 114), Allah’ın Hâlik ismi (1/ s. 127), “Kâinatta israf yoktur” (1/ s. 229), “Sabreden derviş muradına ermiş” (s. 273), “Sırlarımı seninle paylaşıyorum” (1/ s. 326), “Bu ayakkabılarla yürümek bile mucizeydi” (1/ s. 259), “hacı cav cav, suda pişmiş bal kabağı” (2/ ss. 33-34) gibi kinayeli, soyut içerikli kelime ve cümleleri, çocukların yaşı nedeniyle algulamaları oldukça zordur. 4-6 yaş çocuklarının somut bir düşünceye sahip oldukları ve olayları açıklamada, neden sonuç ilişkisi kurarak çözüme ulaşma ve sonuç çıkarma konusunda henüz yeterli seviyeye ulaşamadıklarından, anlatılan hikâyeye veya masallarda ele alınan kavramlar somut düşünce düzeylerine uygun olacak şekilde düzenlenebilir. Bu evrede çocuklar soyut kavramları, atasözlerini, vecizeleri ve kinayeli cümleleri anlayamazlar (Jersild, 1979, s. 609; Kasten, 2017; s. 101)). Soyut kavramların somutlaştırılması, çocuğun yaşantısı ile bütünleştirilmesi, somut örnekler verilmesi önemlidir (Tosun ve Çapcıoğlu, 2015, s. 709).

Ayrıca öğretici Kitabı 2’de hikâyeler daha uzun, görsel daha az, dil ve işlenen konular öğrencinin yaşı itibarıyla algılanması zor görünmektedir. Bu konu, Aybey’in (2019, s. 237) çalışması ile de ortaya konulmuştur. Dinî içerikli soyut kavramlar ya da inanç konuları öğretilmekten veya çocuğa aktarılmaktan ziyade bir yaşantı ve duyuş olarak oyunla benimsetilebilir (Konuk, 1994, s. 25). Çünkü oyun çocuğun tecrübe kazanma ve yapma aracıdır (Arnold, 1995, s. 9). Aslında bu dönem çocuğun oyun çağıdır ve oyun ile hareket yeteneğini geliştirir, sosyalleşir, aynı zamanda bu onun en temel öğrenme ortamıdır (Hayes, 2011, s. 224). Bu nedenle çocuğun oyun oynaması engellenmeden bilakis oyun oynayacağı ortamlar oluşturulmalıdır (Montessori, 2016, s. 20). Çünkü oyun, çocuğun kişilik gelişimini olumlu etkilediği gibi çocuğun ruhsal uyumsuzluklarının sağaltımında en ekili yöntemdir (Yörükoğlu, 1998, s. 67). Bunun yanında, bu dönem çocuğunun içinde, boşaltma ihtiyacı duyduğu yoğun bir enerji vardır. Bu enerjiyi boşaltmasına imkân tanınmalıdır. Bu enerji boşalmazsa çocukta gelirim ve huzursuzluk görülür (Yavuzer, 2015, s. 64; Bilici, 2020, s. 121). Bu yüzden çocukların hareket etme ve enerji boşaltma gereksinimleri kısıtlanmadan oyuna ağırlık verilerek veya ortamlar oluşturularak, değerler işlenebilir. Çünkü bu çağlarda çocuk büyük ve küçük kaslarını kullanma ve kontrol etme yetisini kazanacaktır. Büyük ve küçük kasların kullanımı ile çocuk sağ-sol, ön-arka, aşağı-yukarı şeklinde yön kavramlarını da öğrenecektir. Yön kavramını öğrenen çocuk okula gittiğinde en basit olarak b ve d harflerinin hangisinin ne tarafa dönük olduğunu kavramada kolaylık kazanacaktır. Kas kullanımına bağlı olarak yönlerin öğrenilmesini ve vücuttaki enerji boşaltımına neden olan atlama, sıçrama, tırmanma, koşma, takla atma gibi aktif oyunlarla, eğitime uygun ortamlar oluşturulmalıdır (Dodson, 1995, s. 161). Bugün Batı’da oyun, terapi amaçlı pek çok alanda kullanılmaktadır. Örneğin hastanelerde çocuğun zihinsel, duygusal, fiziksel, sosyal gelişimi için değil, çocukların hastaneye yatış ve tıbbi tedavi ile başa çıkmalarına yardımcı olmak için de oyun yöntemlerini kullanan hastane oyun uzmanları bulunmaktadır. Öyle ki depresyon, anksiyete ve saldırganlık gibi bir dizi psikolojik zorluk çeken çocuklara oyun terapisi uygulanmaktadır (Crowley, 2020, ss. 223-238). Bu yüzden çocuklar için oyun oldukça önemlidir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yetişkin Kur’an kursuna gelen kadınların, gelirken yanında çocuklarını getirmeleri sonucunda ortaya çıkan ve toplumun teveccühü ile günden güne sayıları artan, 4-6 yaş Kur’an Kursları, toplumun ihtiyacını karşılamakta ve önemli bir hizmet vermektedir. Bu kurslarda herhangi bir canlı değil, geleceğin yetişkini olan çocuklar, din ve değerler eğitimi almaktadırlar. Bundan dolayı 4-6 yaş Kur’an Kurslarında verilen eğitim ve öğretimin niteliği önem arz etmektedir.

Bu çalışmada sadece Kur’an Kursları Öğretici Kitapları 1-2, 2021 yılı 10. baskısı içerisinde etkinlik olarak yer alan hikâyeye, masal ve bazı faaliyetleri oluşturan yazılı metinler incelenmiştir. İncelenen her iki kitap içerisinde yer alan uygulamalı eğitimler, sanat etkinlikleri, drama ve dramatisasyon şeklinde çocuklar tarafından canlandırılan aktiviteler, 4-6 yaş seviyesi için uygun olmasına rağmen, anlatım şeklinde yer alan hikâyeye ve bazı etkinliklerde geçen kelime, kavram, deyim, vecize ve bazı cümleler, hikâyeye içerikleri, çocukların yaşları dikkate alındığında gelişim psikolojisi açısından problemlidir. Örneğin, her iki kitap içinde de soyut içerikli kavramlar geçmektedir. Allah’ın Vedûd, Hâlık, Rahman, Rahîm isimleri, kâinat, sır, mucize ve ölüm gibi soyut kavramların yanında “Kâinatta israf yoktur”, “Sabreden derviş muradına ermiş”, “Sırlarımı seninle paylaşıyorum”, “Bu ayakkabılarla yürümek bile mucizeydi”, “hacı cav cav, suda pişmiş bal kabağı” gibi atasözü, vecize ve kinayeli cümleler 4-6 yaş çocuğu için anlaşılması oldukça zordur. Bu kavramların somutlaştırılarak ve oyun içeriği kazandırılarak anlatılması ise öğreticinin yeterliliğine bağlıdır.

Kısaca; Kur'an Kursları Öğretici 1. Kitapta "Allah Bizi Duyuyor, Peygamberimizin Çocuklara Sevgisi, Sahabenin İkrâmı, Sadaka, Şeftali Ağacı Hikâyesi" ve 2. Kitapta "Zeytin Yağlı Pırasa" başlıklı bölümlerde 4-6 yaş çocuğunun bilişsel seviyesine uygun olmayan ya da çocuğu yanıltıcı ifadeler geçmektedir. Ayrıca 2. Kitapta Bayram namazlarının anlatıldığı bölüm ise cinsiyetçi ya da gelenekçi bir bakış ile sunulmuştur. 2. Kitabın içinde yer alan hikâye, masal ve etkinliklerin 4-6 yaş düzeyi için hikâyelerin uzun, dilin ağır ve görsellerin azlığı dikkat çekmektedir. Her iki kitap içerisinde de geçen ifadelerin 4-6 yaş çocuk seviyesine uygunluğunun sağlanmasında çocuk edebiyatçısı, özellikle 4-6 yaş için hikâye ve masal yazarlarından istifade edilebilir.

4 yaşındaki bir çocuk ile 6 yaşındaki bir çocuk arasında zihinsel, duygusal, devinişsel gelişim açısından önemli farklılıklar vardır. Öğretim süreci konusunda 4-6 yaş aralığındaki çocukların farklı gelişim özelliklerine sahip olmasından dolayı, her yaş grubuna özgü materyallerin yeniden oluşturulması öğretim verimliliğinin artırılmasında olumlu bir adım olacaktır. DİB'in, öncelikle bu konuda yapılmış akademik çalışmaları inceleyerek, Kur'an Kursları Öğretici Kitabı olarak hazırlanmış olan materyalleri, uzmanlar eşliğinde tekrar yenilemesi önemli görülmektedir. İletişim araçları ile erken yaşlarda karşılaşan çocukların daha çok duygularına hitap eden, dil olarak soyut kavramlardan arındırılmış ya da çocuğun anlayacağı şekle dönüştürülmüş, içerisinde çok daha fazla oyun olan masal, hikâye ve etkinliklerin yer aldığı materyallerin, 4-6 yaş çocuk gelişim psikolojisi göz önüne alınarak her yaş için ayrı olacak şekilde hazırlanması önemlidir. Çünkü çocuk gelişimi açısından, bu dönemde yıllar değil, aylar bile gelişimsel farklılıklar ifade ederken, 4 yaş ile 6 yaş çocuk arasında hiç fark yokmuş gibi aynı materyaller ile eğitim almaları çocuk gelişimine uygun değildir. Çocuk gelişimi konusunda alan-yazındaki eserler incelendiğinde 4 yaş ile 6 yaş arasında fiziksel, psiko-motor, bilişsel, dil gelişimi ve sosyal, duygusal alanlardaki farklar hemen göze çarpar.

Öneri olarak;

Toplumun geneli tarafından kabul gören ve günden güne de yaygınlaşan 4-6 yaş Kur'an Kurslarında, çocuklara sunulan dinî ve ahlaki değerlerin, onların ileriki yaşamlarında olumlu katkı sağlaması için;

1-Gelişim psikoloğu,

2-Çocuk psikoloğu

3-Pedagog,

4-Din eğitimcisi,

5-Din psikoloğu,

6-Çocuk psikiyatrı,

7-Çocuk edebiyatçısı, özellikle 4-6 yaş için hikâye ve masal yazma alanında uzman,

8-DİB'den bir eğitim uzmanı ile oluşturulacak komisyon tarafından hazırlanacak materyaller daha nitelikli olacağından, böyle bir komisyon tarafından hazırlanan materyaller ile yapılacak eğitim; çocukların hem dinî ve ahlaki gelişimlerine hem dili düzgün öğrenme ve kullanma yetilerine hem de bilişsel ve duygusal dünyalarına olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir

Makale ile ilgili notlar

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın tamamı, beyan edilen tek yazar tarafından yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- Altinköprü, T. (2016). *Çocuk psikolojisi*. Hayat Yayınları.
- Arnold, A. (1995) *Çocuğunuz ve oyun* (Çev. A. Gümüş). Denge Yayınları.
- Aybey, S. (2019). 4-6 Yaş grubu Kur'an kurslarının eğitim-öğretim faaliyetleri ve problemleri (Zonguldak ili örneği). *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 207-240. <https://doi.org/10.33460/beuifd.598401>
- Aytar Güngör, A. (2020). Toplumsal ve duygusal gelişim (9. Baskı). A. Ulusoy (Eds.) içinde, *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (ss. 86-113). Anı Yayınları.
- Aytekin, Ç. (2016). Fiziksel büyüme ve motor gelişim. E. N. Baysal Metin (Eds.) içinde, *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (ss. 55-81). Pegem Akademi.
- Babaroğlu, A. (2016). *Çocuk psikolojisi ve ruh sağlığı* (4. Baskı). Vize Yayınları.
- Baymur, F. (2017). *Genel psikoloji* (26. Baskı). İnkılap Yayınları.
- Bee, H. ve Body, D. (2020). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Çev. O. Gündüz). Kaknüs Yayınları.
- Bilici, B. A. (2020). *Çocuk psikolojisi ve din* (2. Baskı). Akademik Gelişim.
- Bovet, P. (1958). *Din duygusu ve çocuk psikolojisi* (Çev. S. Odabaşı). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Buhari, Ebü Abdullah Muhammed b. İsmail. (2000). *Sahih-i Buhari* (1-631). El-kutübu's-sitte, (Mevsüatü'l-Hadis eş-Şerif içinde, Haz. Salih b. Abdülaziz). Daru's-Selam.
- Cicceralli, K. S. ve White, J. N. (2019). Yaşam boyu gelişim. D. N. Şahin (Eds.) içinde, *Psikoloji bir keşif gezintisi* (ss. 280-324). Nobel Yayınları.
- Çinemre, S. (2020). *Lawrence Kohlberg ahlak gelişim teorisi ve ahlak eğitimi yaklaşımı*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2020). *Çocuk gelişimi ve ruh sağlığı okul öncesi dönem* (4. Baskı). Nobel Yayınları.
- Cole, L. ve Morgan, J. B. (1985). *Çocukluk ve gençlik psikolojisi* (Çev. B. H. Vassaf). Milli Eğitim Basımevi.
- Çapan, B. E. (2021). İlk çocukluk dönemi gelişim alanları ve özellikleri (2. Baskı). Ş. N. Özabacı (Eds) içinde, *Çocuk psikolojisi* (ss. 89-115). Nobel Yayınları.
- Çöpür, M. (2019). *Çocuk ruh sağlığı*. Nobel Yayınları.
- Crowley, K. (2020). *Çocuk gelişimi* (Çev. Ş. Ceyhan). Nobel Yayınları.
- Demir, Ö. ve Camadan, R. (2019). 4-6 Yaş grubu Kur'an kursları ebeveyn memnuniyeti: Bayburt il örneği. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 7-38.
- Demircioğlu, H. (2016). Sosyal duygusal gelişim. E. N. Baysal Metin (Eds.) içinde, *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi* (ss. 163-196). Pegem Akademi.
- DİB. (2011). *Kur'an kursları öğretim programları (pilot uygulama)*. İzmir.
- DİB. (2013). *2012 Faaliyet yılı raporu*.
- DİB. (2014). *2013 Faaliyet yılı raporu*.
- Diler, R. (2020). 4-6 Yaş öğreticilerine göre mahremiyet eğitimi ve önemi (Nitel bir analiz). *Eskiyeni*, 41, 623-652. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.749922>
- Dodson, F. (1995). *Çocuğunuzun tanyor musunuz?* (Çev. A. Gümüş). Denge Yayınları.

- Duman, N. (2018). Peri masallarının çocuk psişesindeki önemi. *Journal of Social Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(23), 1078-1084.
- Ebu Davud es-Sicistani, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi. (2000). *Sünen-i Ebu Davud (1223-1608)*. El-kutübu's-sitte, (Mevsuatu'l-Hadis eş-Şerifi içinde, Haz. Salih b. Abdulaziz). Daru's-Selam.
- Genç, M. F. (2019). Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında din eğitimi. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 506-521.
- Gerrig, J. R. ve Zimbardo, G. P. (2014). *Psikoloji ve yaşam* (Çev. G. Sart). Nobel Yayınları.
- Hayes, N. (2018). *Psikolojiyi anlamak* (Çev. F. Polat ve A. Hekimoğlu). Optimist Yayınları.
- Hökelekli, H. (1996). *Din psikolojisi*. TDV Yayınları.
- İçmeli, C. (2013). Çocukta dini duygu ve düşüncenin gelişmesi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 5(3), 66-75.
- Jersild, A. T. (1979). *Çocuk psikolojisi* (Çev. G. Günçe). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Kantarcıoğlu, S. (1991). *Eğitimde masalın yeri*. MEB.
- Karaca, F. (2011). *Din psikolojisi*. Eser Ofset.
- Kasten, H. (2013). *4-6 Yaş çocuk gelişimi, gelişim psikolojisinin temel esasları II* (Çev. E. Oğuz). Anı Yayıncılık.
- Kayıklık, H. (2011). *Din psikolojisi bireysel dindarlık üzerine*. Karahan Kitabevi.
- Konuk, Y. (1994). Okul öncesi eğitim ve din duygusu. *Diyanet Aylık Dergi*, (37), 23-25.
- Köylü, M. ve Oruç, C. (2020). *Çocukluk dönemi din eğitimi* (2. Baskı). Nobel Yayınları.
- Montessori, M. (2016). *Çocuğunuz hakkında bilmeniz gerekenler* (Çev. Z. Baykul). Kaknüs Eğitim Kitaplığı.
- Morris, G. C. (2002). *Psikolojiyi anlamak* (Çev. H. B. Ayvaşık ve M. Sayıl). Türk Psikologları Derneği Yayınları.
- Onur, B. (2008). *Gelişim psikolojisi* (8. Baskı). İmge Kitabevi.
- Oruç, C. (2010). Okul öncesi dönemde dini duygunun kökenleri ve gelişimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(3), 75-96.
- Oruç, C. (2021). Çocuk medyalarında dinin sunuluşu. *Çocuk ve Medeniyet*, 6(12), 147-171.
- Özabacı, Ş. N.). *Çocuk psikolojisi* (2. Baskı). Nobel Yayınları.
- Pazarlı, O. (1968). *Din psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Peker, H. (2003). *Din psikolojisi*. Çamlıca Yayınları.
- Piaget, J. (2015). *Çocuğun ahlaki yargısı* (Çev. İ. Dünder). Pinhan Psikoloji.
- Piaget, J. (2019). *Zekâ psikolojisi* (Çev. İ. H. Yılmaz). Pinhan Psikoloji.
- Piaget, J. (2020). *Çocuk psikolojisi* (Çev. O. Türkay). Pinhan Psikoloji.
- Santrock, W. J. (2018). *Yaşam boyu gelişim* (Çev. G. Yüksel). Nobel Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim* (27. Baskı). Anı Yayınları.
- Şahin, S. (2016). Bilişsel gelişim. E.N. Baysal Metin (Eds.) içinde, *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (ss. 84-122). Pegem Akademi.

- Şentürk, H. (2017). *Din psikolojisine giriş*. İz Yayıncılık.
- Tosun, C. ve Çapcıoğlu, F. (2015). 4-6 Yaş Kur'an kursları öğretim programının dini gelişim kuramları çerçevesinde incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), 705-720.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA). (1994). *Diş kirası*, 9, TDV Yayınları. 375.
- Türküm, A. S. (2021). Aile yapısı içinde çocuk (2. Baskı). Ş. N. Özabacı (Eds) içinde, *Çocuk psikolojisi* (ss. 140-161). Nobel Yayınları.
- Ünver Bağcıoğlu, G. (2020). Bedensel ve devinsel gelişim (9. Baskı). A. Ulusoy (Eds) içinde, *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (ss. 18-38). Anı Yayınları.
- Üzümcü, M. ve Çınar, N. (2020). Öğreticilerine göre diyanet 4-6 yaş Kur'an kursları (Çorlu örneği). *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 7(1), 7-51.
- Vergote, A. (1978). Çocukta din. (E. Fırat, Çev.). *AÜİFD*, XXII, 315-329.
- Wadsworth, B. J. (2015). *Piaget'in duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı* (Çev. Z. Selçuk). Pegem Akademi.
- Yaşar Can, M. (2018). Türkiye'de 37-72 aylık çocuk profili. A. Köksal Akyol (Eds) içinde, *Erken çocukluk döneminde gelişim II* (ss. 11-44). Anı Yayınları.
- Yavuz, K. (2012). *Çocukta dini duygu ve düşüncenin gelişmesi* (3. Baskı). Boğaziçi Yayınları.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk psikolojisi* (35. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı* (29. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2015). *Çocuğu tanımak ve anlamak* (13. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Seçkin Yayınları.
- Yin, R. K. (2017). *Durum çalışması araştırması* (Çev. İ. Günbay). Nobel Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Çocuk ruh sağlığı* (7. Baskı). Özgür Yayıncılık.
- Yüksel, Z. (2021). 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticilerinin öğretim yöntemleri açısından yeterlik algıları (Çankırı Örneği). *Dini Araştırmalar*, 24(60), 147-17. <https://doi.org/10.15745/da.907866>